

**Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego
im. Emanuela Ringelbluma**

Spuścizna rodziny Lebenhaft
Lata 1940-1944

sygn. S/237

Warszawa 2015

Wstęp

3 listopada 2015 r. profesor Anita Prażmowska przekazała jako depozyt do zbiorów Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie nieznaną dotychczas kolekcję 45 kart pocztowych i 14 listów, wysłanych z warszawskiego getta do Lizbony, Londynu i Paryża.

Profesor Anita Prażmowska, wybitna historyczka, wykładowczyni London School of Economics zaopiekowała się nimi po śmierci Tamary Deutscher z d. Lebenhaft (I voto Frimmer), adresatki większości z nich.

Z korespondencji tej wyłania się wstrząsający obraz warunków życia w getcie, nieustanny głód („Otrzymałam dwie paczki z sardynkami (w każdej po dwie puszki), za które jestem nieskończenie wdzięczna”) i chłód („...czy można byłoby otrzymać kilka ubrań? Chodziłoby o ciepłe reformy, ciepłe pończochy i ciepłą bluzkę albo sweter.”)

Listy z okupowanej Warszawy podlegały cenzurze. Gdy Niemcy rozpoczęli masowe wywózki Żydów z Warszawy do Trebłinki w pisanej już po polsku, z „aryjskiej strony” kartce czytamy zakamuflowany komunikat o „szrankach o byt – jak przed setkami lat”, a położenie warszawskich Żydów w trakcie likwidacji getta sygnalizuje enigmatyczne zdanie: „My żyjemy pod znakiem >>powrotu do natury<<”.

Tamara Deutscher urodzona w 1913 r., Żydówka z Łodzi, opuściła Polskę tuż po wybuchu wojny. Gdy jej rodzinę uwięziono w warszawskim getcie, przebywała w Londynie. Jedynym kanałem korespondencji stała się polska placówka dyplomatyczna w Lizbonie, w której pracował znajomy Tamary – Stefan Rogasiński. To on przysyłał do Warszawy wielokrotnie wspomniane w pocztówkach paczki aprowizacyjne (meldując w listach do Londynu co wysłał głodującym rodzicom Tamary), to on przekazywał nadchodzące z getta kartki do pozostającej w stanie wojny z Niemcami Wielkiej Brytanii.

Po wojnie Tamara Deutscher (pisarka i historyczka) nie chciała rozmawiać o Zagładzie. Dziś więc tylko zanurzając się w świat ukazany w ocalałej korespondencji możemy próbować odtworzyć fragment losów jej rodziny, a zatem dodać kolejny kamyk do mozolnie rekonstruowanej mozaiki, jaką jest historia zgładzonego narodu Żydów polskich...

Tamara Deutscher zmarła 7 sierpnia 1990 r. w Londynie. Jej mężem był Izaak Deutscher (1907-1967), publicysta, historyk, tłumacz literatury żydowskiej na język polski, autor biografii Józefa Stalina i Lwa Trockiego.

Kolekcja zawiera:

45 kart pocztowych

14 listów (w tym jedno pokwitowanie i jedno zestawienie wysłanych paczek)

2 koperty

Korespondencja była prowadzona w językach polskim i niemieckim.

Kolekcja została zdigitalizowana i jest udostępniana w stanowiskach komputerowych w czytelni i Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego.